

Rezumat

Această lucrare de abilitare cuprinde rezultatele științifice publicate sau comunicate după obținerea titlului de doctor (în februarie 2005), realizări circumscrise temei, precum și proiectele academice de viitor. Pe baza acestor realizări și proiecte se susține cererea mea de obținere a atestatului de abilitare în domeniul Istorie, cu specializare în istoria contemporană a României și având un accent special asupra problematicii cultural-ideologice, educaționale și ecleziastice din perioada postbelică.

Imediat după susținerea în luna noiembrie 2004 a lucrării de doctorat am pus în legătură mult mai pregnant orientările oficiale din domeniul ecleziastic și politicile culturale comuniste. Mai concret, am urmărit cele mai semnificative corelații vădite între ateismul de tip sovietic și politicile culturale/educaționale aplicate după 1948. Această direcție de cercetare s-a concretizat în 2005 atunci când am finalizat un prim studiu academic sub forma unei lucrări de plan aprobate în cadrul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, intitulată *Politica PMR față de cultură și culte religioase între anii 1948-1953*.

Cercetarea a fost favorizată și de deschiderea semnificativă a arhivelor, moment în care importante documente privind istoria contemporană au devenit accesibile cercetătorilor (la Arhivele Naționale și arhiva CNSAS). În primul rând, am încercat o reconstituire de istorie instituțională, concentrându-mă asupra originilor, funcționării și atribuțiilor Direcției/Secției Propagandă și Agitație, organ ideologic condus de Leonte Răutu (între 1948-1965). Prin aparatul său de propagandă, prin locotenenți de-ai săi, Răutu a contribuit la vegherea și dirijarea procesului de sovietizare culturală, la campaniile de demascare, la numirile în noua Academie (radical transformată) etc. Pentru o completare a demersului de istorie instituțională, într-un moment în care restituirile biografice erau în suferință, am schițat (în colaborare cu Vladimir Tismăneanu) biografia politică a sus amintitului L. Răutu, demers care s-a concretizat în anul 2008 prin publicarea volumului *Perfectul acrobat. Leonte Răutu, măștile răului* (Humanitas) – carte însoțită de o importantă anexă documentară.

O altă realizare a fost reprezentată de volumul tipărit în 2010, intitulat *Literatura și artele în România comunistă, 1948-1953* (Humanitas, 2010, 335 p.). Miza acestei lucrări a fost prezentarea sintetică a politicilor culturale derulate de noul regim comunist

în epoca stalinismului dezlănțuit, în intervalul de teroare maximă exercitată asupra societății și culturii românești. Cartea a fost pregătită de apariția a aproximativ zece studii și articole consistente (unele fiind la bază comunicări academice). Am abordat inclusiv probleme conceptuale, legate de termeni precum *proletcultism*, *jdanovism*, *realism socialist*. Pornind de la literatura secundară, am realizat și câteva delimitări în raport cu diverși autori (istorici, istorici literari, sociologi).

La momentul 2004-2005, atunci când au început preocupările circumscrise tematicii politicilor culturale, mi s-a părut nerealistă abordarea istoriografică în condiții optime a întregii guvernări Gheorghiu-Dej (1948–1965). Tratarea globală a politicilor culturale ar fi fost un obiectiv prea ambițios; socoteam că rezultatul final – în condițiile accesului la surse istorice de la acel moment – ar fi avut aspectul unei lucrări prea îndatorate surselor deschise și cu multe pete albe. Revoluția arhivistică a schimbat această percepție și a permis o abordare monografică a politicilor culturale a primelor două decenii de regim comunist. Aceasta s-a vădit prin conținutul volumului publicat la finele lui 2011 – *Politicile culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej* (Humanitas, 341 p.)

Lucrarea din 2011 și-a propus să surprindă evoluția politicilor culturale elaborate de conducerea PMR de la începutul anilor 1950 până în 1965 (de la etapa stalinistă/jdanovistă la faza relaxării/„liberalizării“ limitate), precum și rolul jucat de Secția Propagandă Agitație/Direcția Propagandă Cultură în consolidarea liniei ideologice la nivelul uniunilor de creație și al altor instituții cultural-artistice. Am încercat să realizăm o analiză a procesului de impunere a politicii culturale dintr-o perspectivă comparativă, cu raportare la evoluțiile din URSS și din țările comuniste ale Europei răsăritene.

În volum am analizat și rolul unor instituții mai puțin studiate (Raionul de partid Stalin, ca actor cultural-ideologic) și am discutat un concept esențial: cel de *revoluție culturală*. Reușita istoriografică a fost confirmată prin obținerea unei importante distincții; în decembrie 2013 Academia Română mi-a acordat Premiul „Nicolae Bălcescu“ pentru lucrarea sus-amintită.

Până la momentul 2011 abordasem doar tangențial problematica politicii culturale sub regimul N. Ceaușescu. Poate mult mai acut decât în cazul guvernării Dej, pentru

perioada de după 1965 s-a pus problema periodizării. *Volumul Viața intelectuală și artistică în primul deceniu al regimului Ceaușescu, 1965-1974* (Humanitas, 2014) este și un răspuns la aceste dileme legate de periodizare. Inițial – la fel ca și alți istorici – m-am oprit la momentul 1971. Intervalul 1965–1971 părea să aibă o anumită unitate fiind circumscris așa-numitei „liberalizări“. Până la urmă am optat pentru o altă periodizare; am ales ca ultim punct de reper anul 1974. Oricum, momentul 1971 ajunsese să fie contestat din mai multe motive. În primul rând, impactul „tezelor din iulie 1971“ s-a vădit ceva mai târziu (cel puțin în unele domenii culturale); pe de altă parte, ceva mai înainte (chiar la congresul PCR din 1969, uneori chiar în 1968) o parte a „tezelor“ sunt de fapt enunțate, deși nu cu virulența din iulie 1971. Împărțirea a avut și o doză de convențional, didactic, dar și un miez rațional: anul 1974 este momentul proclamării lui Ceaușescu ca președinte al RSR (cultul personalității va cunoaște o exacerbare fără precedent, iar mulți intelectuali au fost constrânși să participe la astfel de ceremonii politice); 1974 consacră retragerea premierului Ion Gh. Maurer, perceput ca actor important al „liberalizării“; în fine programul PCR din 1974 și legea presei sunt alte puncte de reper importante, cu valențe cenzoriale.

Ne-am propus în acest volum ca – pornind cu precădere de la documentele de arhivă emise de autoritățile ideologice – să surprindem dinamica lumii culturale autohtone în primul deceniu al regimului Ceaușescu, mai ales în relație cu strategiile puterii în domeniul ideologic. Aceste strategii au vizat atât o destindere în ceea ce privește creația literar-artistică și științifică, însoțită de o tentativă de cooptare a vechii elite – marginalizată și persecutată în primele două decenii postbelice –, cât și instrumentalizarea valorilor naționale în folosul elitei politice.

Am încercat să urmăresc inclusiv procesul de acomodare a intelectualilor în funcție de evoluția politicilor culturale elaborate de conducerea PCR între anii 1965–1974, adică de la aparenta abandonare a realismului socialist până la proclamarea lui Ceaușescu ca președinte, precum și rolul jucat de Secțiile ideologice ale Comitetului Central în impunerea liniei oficiale.

În ultima parte a tezei m-am concentrat asupra descrierii abilităților mele în activitatea de cercetare și didactică, abilități dezvoltate după 2005. Între 1998 și 1999 am predat în învățământul preuniversitar cursuri de Istorie. În anii 2008, 2012 și 2013 am

susținut prelegeri în fața studenților și a profesorilor de istorie în cadrul Școlii de vară de la Sighet – organizată de Fundația Academia Civică. Temele acestor cursuri s-au axat pe domenii specifice ale istoriei postbelice românești precum: asumarea trecutului comunist; metodele justiției de tranziție; politicile culturale comuniste.

Am susținut și alte prelegeri în cadrul Universității de Vară de la Râmnicu Sărat, organizată de ICCMER (august 2009 și august 2010). Tematica acestor cursuri: *Statutul arhivelor comunismului românesc și Implicațiile politice și istoriografice ale condamnării regimului comunist*. În martie 2013 am susținut în fața studenților de la Facultatea de Științe Politice din cadrul SNSPA prelegerea intitulată *De la gândirea politică stalinistă la naționalism și stalinism național*. În august 2015 am susținut o prelegere intitulată *Politicile culturale comuniste în România postbelică: de la dimensiunea internaționalistă la stalinismul național cu accente xenofobe* în fața studenților în cadrul Școlii de Vară a Centrului pentru Studierea Istoriei Evreilor din România.

Între anii 2012 și 2018 am participat la comisiile doctorale (de susținere a referatelor și examenelor) în cadrul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” și al Școlii doctorale de la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. Din 2014 – anul promovării în postul de CS II – am fost membru în comisii doctorale (de susținere a tezei) în cadrul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” și al Facultăților de Științe Politice și Istorie (Universitatea din București).

Consider că atât complexitatea tematicii științifice abordate de mine, cât și capacitatea de diseminare și valorificare a rezultatelor cercetării academice sunt elemente care pot ajuta activitatea Școlii doctorale a Academiei Române.

Cristian VASILE

